

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

: 9

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ YAYINLARI

: 1

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

1. Millî Mevlâna Kongresi

(TEBLİĞLER)

3 - 5 MAYIS 1985
KONYA

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ BASİMEVİ
Tel · 18223 1986 - KONYA

MEVLÂNÂ'NIN MEKTUPLARI

Doç. Dr. Mürsel ÖZTÜRK

Muhterem dinleyenlerim, ben de sizlere Mevlânâ'nın mektuplarından bahsedeceğim.

Mevlânâ'nın mektuplarına geçmeden önce konuya açıklık getireceği düşüncesiyle İslâmi Türk, Arap ve Fars edebiyatlarında mektupları tarihi seyri içinde kısaca ele almak istiyorum.

İslâm medeniyetinde edebi bir tür olarak mektuplar; resmi mahiyetteki mektuplar olan «sultaniyyat»'lar ve özel mahiyetteki mektuplar olan «ihvaniyyat»'lar olmak üzere ikiye ayrılır. Sultaniyyat grubuna, sultanların sultanlara, sultanların teba'ya veya teba'nın sultanlara yazdığı mektuplar «ihvaniyyat» grubuna ise, sultanların dışındaki muhtelif tabakadaki insanların birbirlerine yazdıkları mektuplar girer.

Mektup türünden bahsederken, hepsinin de aslı Arapça olan mektubat, risale, risalat, teressül, teressülat, inşa, münşi ve münşaat kelimeleri üzerinde durmamız gerekiyor. Mektupla risale eşanlamlı kelimeler olup, mektubat ve risalat da bu kelimelerin çoğuludur. Çoğulu teressülat olan teressül de mektup yazma adabı manasına gelir. Bir şeyi bina eden, meydana getiren ve genellikle nesir karşılığı olarak kullanılan inşa, mektupların yazılış kurallarını, onların üslubunu ve çeşitlerini belirten bir edebi türü veya döküman ve resmi evrakı ifade eder. Bu kelime bazı durumlarda ilmu'l-inşa veya inşa kurallarına göre hazırlanmış belgeler manasına gelen münşaat'la aynı manada kullanılmıştır. Münşi ise, edebi ilimlere vakıf, bir maddeyi mensur olarak ve mükemmel bir surette kaleme alabilen kâtip demektir.

Münşaat mecmuaları, mektup yazma sanatı ve yazıldığı devrin diplomasi tarihi hakkında bilgiler verdiği gibi edebiyat tarihi bakımından da önemli bilgiler ihtiva eder. Bunların içinde genellikle devlet adamlarının, meşhur şair ve yazarların mektupları model olarak bulunur.

Mektupları ihtiva eden münşaat mecmuaları konuları bakımından üçe ayrılır: 1 — Başta münşiler olmak üzere, resmî görevlilere mektup yazarlarken uymaları gereken kuralları gösterenler, 2 — Resmî olsun, özel olsun muhtelif yazarların yazdığı mektupları model olarak toplayanlar, 3 — Birinci ve ikinci maddelerde sıraladığımız konuları, yani hem mektup yazma adabını, hem de tanınmış yazarların mektuplarını ihtiva edenler.

Münşaat mecmualarında bulunan özel mektupların konularını tebrik, taziye, teşekkür, davet, rica, tavsiye, aşk, hasret, mutluluk ve üzüntü beyanı, ayrılıktan şikayet ve kavuşmadan duyulan memnuniyet gibi konular meydana getirir. Bunlar aile fertlerine, dostlara, akrabalara ve tanıdıklara yazılmış mektuplardır.

Mutasavvıf şair ve yazarların elinde mektup, bir muhabere aracı olmaktan ziyade bir eğitim ve irşad aracıdır. Gazzali gibi bazı İslâm düşünürleri, kendilerine mektupla mensur olarak sorulan soruları, mensur olarak mektupla cevaplamışlar, Şeyh Mahmud Şebusterî gibi bazı mutasavvıflar da manzum olarak sorulanlara manzum olarak karşılık vermişlerdir.

{ Son zamanlarda bazı İslâmî devirlerle ilgili belgelerin azlığı veya yokluğu yüzünden araştırmacılar, o devirlere ait yok edilmiş veya kaybolmuş orijinal eserlerin izlerini bulmak ümidiyle münşaat mecmualarını incelemeye hız vermişlerdir. Bunlar daha çok işin tarihi yönü üzerinde durduklarından üslup, estetik ve tenkit yönlerini bir yana bırakmışlar, bu türün kaynağı ve ilk örnekleri üzerinde fazla durmamışlar, durmuş olsalar bile yaptıkları tahminden ileri gitmemiştir.

Buraya kadar mahiyetinden bahsettiğim mektup türünün, biraz da Arap, Türk ve İran edebiyatlarındaki ilk örneklerine değineceğim.

Cahiliye çağı olarak bilinen İslâmiyetten önceki devre ait Arap edebiyatında mektup ve inşa belirli bir edebî tür olarak göze çarpmamaktadır. İslâmiyetin ilk yıllarında da ana hatları çizilmiş, kuralları tesbit edilmiş klasik bir mürasele türünün doğduğunu gösterebilecek vesikalar yok gibidir. Yalnız daha Hz. Muhammed zamanında Mekke sakinlerinin siyasi ve ticari işlerinde yazılı belgeler ve mektuplar kullandıkları kuvvetle muhtemeldir. O devirde Mekke tarafından Hudeybiye'ye gönderilen bir heyetin Hz. Muhammed'in evrak düzenlerken besmele ile başlamaları tavsiyesine uymadıklarını ve mutad olduğu üzere evrakı düzenlediklerini kaynaklar nak-

leder. Bu da bize, daha o zamanlarda mektupta, antlaşma metinlerinde ve resmi evraklarda bazı kurallara göre hareket edildiğini göstermektedir.

Mektup türünün bugün elimizde bulunan Arapça ilk örneklerinin yazılış tarihi Emeviler devrinin son zamanlarından ileriye gitmez.

Bu konuda yazılmış ilk Arapça kitap, II Mervan'ın (126 - 132/744 - 749) meşhur sekreteri 'Abdu'l-Hamid b. Yahya tarafından yazılmıştır. H. 133/M. 750 yıllarına doğru ölmüş olan bu şahıs, bugün bir kısmı elimizde bulunan çok sayıda mektup örneği ihtiva eden bir mecmua bırakmıştır. Risâle ila'l-Kuttâb adıyla bilinen bu eser, secili ve artistik bir üslupla yazılmış olup, bu üslup daha sonraları bu tür eserlerin değişmez üslubu olmuştur.

Türklerin, Arapların ve İranlıların kültürünü müştereken oluşturdukları Abbasiler devrinde mektup türü, daha mükemmelleşmiş ve bu konuda daha güzel eserler verilmeye başlanmıştır. H. 264/M. 877 yıllarına doğru vezir tayin edilen Ebu'l Yusr İbrahim b. Muhammed el - Mudebbir'in Er - Risaletu'l - Azra fi Mevazini'l - Belaga adlı eseri bu türün ilk el kitaplarındanadır.

Arapça mektup türü, Buyidler zamanında İbnu'l - 'Amid (ö. 359/970), Fatimiler zamanında İbnu's - Seyrafi (ö. 463/1071), Memluklular zamanında 741/1341 yıllarında yazılmış olan et - Ta'rif bi'l - Mustalahi's - Şerif ve mektup yazma adabını konu alan, 815/1412 yılında yazılmış olan El - Kalhaşendi'nin Subnu'l - Aşa fi kitâbeti'l - İnşâ ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Arapça mektup türü, daha sonraki yıllarda yukarıda zikrettiğimiz eserler seviyesinde olmasa da, muhtelif eserlerde kendini göstermiş ve zamanımıza kadar varlığını devam ettirmiştir.

Türk edebiyatında mektup türüne gelince, Osmanlılardan önceki İslâmi devirlerde Türk devletlerinin resmi dili bazen Arapça, bazen Farsça olmuş bu yüzden o devirlerde Türkçe mektuplar edebi bir tür olarak ortaya çıkamamıştır.

Osmanlı Edebiyatındaki mektup türü, bazı bakımlardan Arap ve Fars edebiyatlarının etkisinde kalmış olmasına rağmen, orijinalliğini korumuş ve bu konuda çok güzel eserler verilmiştir. Bu türün Türkçe ilk örneği H. IX/M. XV. yüzyılın başlarında Ahmed Daî (ö. 824/1421) tarafından yazılmış olan Terassul adlı kitaptır. Bu kitap, katiplere mektup yazarlarken uymaları gereken kurallarla

mektup örneklerini ihtiva eder. Bundan sonra hepsi de IX./XV. yüzyılın sonlarına doğru yazılmış olan Yahya el - Kâtib'in Menanicu'l-İnşa'sı, Hüsam - zâde Mustafa Efendi'nin Mecmua-yı İnşa'sı, Mehmed b. Edhem'in Gülşen-i İnşa'sı bu konuda verilmiş en güzel Türkçe eserlerdir. Mektup türünün Türkçe en tanınmış ve en önemli eseri, Feridun Bey'in H. 974/M. 1566 da yazdığı Münşaatu's - Selâtin adlı kitaptır. Bu kitapta muhtelif yazarların mektupları ile, yazarın bizzat kendi yazdığı mektuplar örnek olarak verilmiştir.

Mektup türü İran'da Sasaniler devrinde ortaya çıkmış ve İslâmî devirde büyük bir gelişme göstermiştir. Mektup yazma adabı hakkında Farsça müstakil ilk kitap H. 585/M. 1189 yılında Muineddin Muhammed b. Abdülhalik b. el - Mihenî tarafından yazılmış olan «Destur-i Debiri» adlı kitaptır. Bunun dışında Nizâmî-yi 'Aruzî, Emir Hüsrev Dehlevî ve Muhammed Hinduşah Nahcivanî gibi bazı şair ve yazarlar eserlerinde bu konuya yer vermişlerdir.

Gazneniler, Büyük Selçuklular, Harzemşahlılar ve Timurlular gibi Türk devletlerinin divanlarında görevli münşi ve tarihçilerin birçoğunun mektup mecmuaları bulunmaktadır. Bu cümleden olarak o devirlerde münşilik mesleğini öğrenmek isteyenlere ders kitabı olarak okutulan Gazneli Sultan Mahmud'un (389 - 421/999 - 1030) saray kâtibi Ebu Nasr Müşkan'ın Tarih-i Beyhaki'de nakledilmiş olan mektuplarını, Sultan Sencer'in (511 - 552/1118 - 1158) münşisi Cuveynî'nin, Atsız'ın (521 - 551/1127 - 1156) saray şairi Reşid Vatvat'ın ve yine Harzemşahlılar devletinin resmi yazılarını yazan Ba-haeddin Muhammed b. Mueyyed el - Bağdadi'nin mektup mecmualarını gösterebiliriz.

İran'ın büyük yazar ve şairlerinin çoğunun manzum ve mensur mektupları vardır. Hakani'nin, Senat'nin Gazzalî kardeşlerin ve Camî'nin mektupları bugün elde bulunmaktadır.

Şimdi de Mevlânâ'nın Mektupları hakkında şimdiye kadar yapılmış olan çalışmalara kısaca değinmek istiyorum.

Mevlânâ'nın Mektuplarının metni ilkönce 1937 yılında İstanbul'da Feridun Nafiz Uzluk tarafından Anadolu Selçukîleri Devrinde Mevlevî Bitikleri 2, Mevlânâ'nın Mektupları adıyla neşredilmiştir. 145 sayfalık metne ilave olarak Veled İzbudak, Mevlânâ'nın hayatı ve eserleri hakkında üçbuçuk sayfalık Farsça Feridun Nafiz Uzluk da «Mevlânâ'nın Mektupları ve Anadolu Selçukîleri Bakımından Değeri» başlıklı Türkçe bir giriş yazmıştır.

Şerafettin Yalçkaya, 1939 yılında çıkan Türkiyat Mecmuasının

VI. cildinde (s. 323 - 345) bu kitabı «Tahlil ve Tenkidler» başlığı altında eleştirmiş mektupların kime ve ne için yazıldığını özetliyerek, makalesinin sonuna beş sayfalık bir de doğru - yanlış cetveli eklemiştir.

Mektupların Farsça metninin Türkiye'de yayınlanmasından 19 yıl sonra 1956 yılında Tahran'da Yusuf Cemşid Pur-ı Gulam Hüseyin Emin, Mevlânâ'nın Mektuplarının yeni bir baskısını yapmıştır. Büyük ölçüde Feridun Nafiz Uzluk'un baskısından yararlanılarak hazırlanmış olan bu kitap, Mevlânâ'nın hayatı ve eserleri hakkında tezkire ve kaynaklardan nakledilmiş 32 sayfalık bir giriş, 241 sayfalık metin, 23 sayfalık Mektuplarda adı geçen kişiler ve yerler hakkında açıklamalar, 3 sayfalık özel isimler indeksi ile bir sayfalık doğru - yanlış cetvelinden oluşmaktadır.

1964 yılında çıkan Tercüme Dergisi 77 - 80 sayısını mektuplara ayırmıştır. Bu özel sayıda muhtelif dünya edebiyatlarından mektup örneklerinin Türkçeye çevirisi yapılırken, Şark - İslâm Mektupları bölümünde Mevlânâ'nın Mektuplarına da yer verilmiştir (s. 83-95). Sayın Hocam Prof. Dr. Meliha Anbarcıoğlu, burada Mevlânâ'nın Mektupları hakkında kısa bir giriş yaptıktan sonra önemli gördükleri 9 mektubu dilimize kazandırmıştır.

Mevlânâ'nın Mektuplarının tamamının çevirisi, Merhum Üstad Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yapılmış Mektuplar adı altında 1963 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. Bu kitap Sunuş (s. I - XXIII), 150 mektup metninin çevirisi (s. 1 - 219), Mevlânâ'nın mektup gönderdiği kimseler ve mektuplarda adları geçenler (s. 220 - 264), Mektuplarda geçen ve o devre ait olan bazı tâbirler (s. 265 - 266), Mektuplarda geçen ve izahı gereken sözler (s. 266 - 276), Mektuplarda geçen hadisler (s. 277 - 280), Büyüklerin sözleri, atasözleri ve örf mecazları (s. 281), Mektuplarda geçen Arapça şiirler (s. 282), Mektuplarda geçen Farsça şiirler (s. 283 - 287), Yazarın kimlere ait olduğunu bulamadığı Arapça şiirler (s. 288 - 291), Kimlere ait olduğunu bulamadığı Farsça şiirler (s. 292 - 297), İndeks (s. 298 - 308), Bibliyografya (s. 309 - 312) ve doğru - yanlış cetvelinden (s. 312) meydana gelmektedir.

Sunuş kısmına Mektupların Mevlânâ'ya ait olduğunu isbatla başlamış (s. I - VIII), Mektuplarda geçen Arapça ve Farsça şiirlerin şairlerini araştırmış (s. VIII - XIII), Mektupların üslubundan kısaca söz etmiş (s. XIII), diğer münşaat mecmuaları ile Mevlânâ'nın Mektuplarını karşılaştırarak, onun inşa kurallarına bağlı kalmadığını göstermiş (s. XIII - XVIII), Mektuplar hakkında yapılan araştırma-

lardan bahsetmiş (s. XVIII - XIX), Tercümeğe esas aldığı yazma nüshaları tanıtmış (s. XIX - XXII) ve nihayet mektupları nasıl hazırladığını, nasıl işlediğini anlatmıştır (s. XXII - XXIII).

Görüldüğü gibi Merhum Gölpınarlı konuyu bütün yönleriyle ele almış ve söylenecek pek birşey bırakmamıştır. Ben burada Mektupları gönderildikleri kimselere göre tasnif edip, mahiyetlerinden bahsettikten sonra kısaca üslup özellikleri üzerinde durmak istiyorum.

Mevlânâ'nın Mektuplarının üzerinde tarih bulunmadığı gibi bazı mektupların da kime yazıldığını bilmiyoruz. Yine Mektupların hangi esaslara göre sıraya konduğu da belli değil.

Dördü Arapça, gerisi Farsça olan Mevlânâ'nın Mektuplarının sayısı, Feridun Nafiz Uzluk ve Yusuf Cemşid Pur-i Gulam Hüseyin Emin baskılarında 147, Abdülbaki Gölpınarlı çevirisinde ise 150 dir.

Bunlardan⁽¹⁾ dokuzu devrin padişahı II. İzzeddin Keykavus'a (I. XXXVIII., LVII., LXXX., XCII., XCIV., XCV., CII., CIII.), yirmibeş mektup Muineddin Pervane'ye (II., XVI., XXVI., XXVII., XXX., XXXI., XXXVII XLII., XLIII., LI., LXIII., LXVIII., LXXII., LXXVIII., LXXXIV., LXXXV., LXXXVI., XCVI., XC., XCIX., CI., CXIV., CXX., CXXXVII) üç mektup oğlu Alâeddin Çelebi'ye (VII., XXIV., LVII), bir mektup küçük oğlu Âlim Çelebi'ye (CXVIII), iki mektup devrin devlet büyüklerinden beylerbeyi Alemeddin Kayser'e (XXI, CXXIV), bir mektup devrin devlet büyüklerinden Melik el-Sevahil Bahaeddin'e (CXII), iki mektup devrin maliye veziri Emir Müstevfi Celaleddin'e (XXIII, CXXVI), üç mektup devlet büyüklerinden Celâleddin Karatayî'ye (LXXXIII, XXIII, CXXVI), iki mektup müderris olduğu sanılan Cemaleddin adında birine (CIV., CV), üç mektup Ekmeleddin Tabib'e (XCIII, CXXII) üç mektup saltanat naibi Eminateddin Mikail'e (XVIII, LX, LXI), bir mektup Mevlânâ'nın yakın dostlarından biri olduğu sanılan Hacı Emir'e (XLIX), onaltı mektup adliye vezirliği ve saltanat naibliği görevlerinde bulunmuş olan Sahib Ata Fahreddin Ali'ye (X, XXXVI, XLIV, XLVIII, LII, LXXVI, LXXXI, LXXXVII, LXXXIX, XC, XCVII, CVIII, CXXXIII, CXXXIV., CXXXV., CXXXVIII., CXLII), bir mektup Kuyumcu Selahaddin'in kızı Fatma Hatun'a (LVI), üç mektup devrin ileri gelenlerinden Ahî Gevhertaş a (CVIII, CXLI, CXLV), iki mektup II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in karısı Gürcü Hatun'a (XLVI, CXXVIII), üç mektup mü-

(1) Romen rakamları mektupların sırasını göstermekte olup, Abdülbaki Gölpınarlı'nın çevirisinden alınmıştır.

ridi ve halifesi Hüsameddin Çelebi'ye (LXXIX, CXXX, CXXXI), iki mektup II. İzzeddin Keykavus tarafından vezirliğe tayin edilmiş olan Kadı İzzeddin'e (LXXI, LXXIII), iki mektup Kadı Kemaleddin'e (XL-XLVII), yedi mektup başvezirlik makamına kadar yükselmiş olan Muineddin Pervane'nin damadı Atabek Mecededdin'e (VIII, IX, X, XVII, LIV, LXVI, CXXI), bir mektup II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında vezirlik ve saltanat naibliği yapan Muineddin Pervane'nin oğlu Emir Mühezzeddin'e (CXIII), iki mektup IV. Rükneddin Kılıçarslan zamanında Kırşehir beyi olan Çaçaoğlu Emir Nureddin'e (XXV, LIID), bir mektup Emir Seyfeddin adına birine (CXI), beş mektup devrin büyük alimlerinden Kadı Siraceddin'e (XXXII, XVII, LXII, LXIX, CXXII), iki mektup Şemseddin adına birine (CIX, CXXIII), bir mektup beylerbeyi Şemseddin Yavtaş'a (XCVIII), iki mektup Şucaeddin adına birine (XX, XXIX), bir mektup Kadı Taceddin'e (XXXIII), dokuz mektup devlet büyüklerinden Mu'tez Taceddin'e (XII, LVIII, LXI, LXXV, LXXXIII) yazmıştır.

Mevlânâ'nın «oğlu» diye hitabettiği padişah II. İzzeddin Keykavus'a yazdığı mektupların ikisi ikaz mektubudur. Bunlardan birinde (LXXX) valinin Hüsameddin Çelebi'nin adamlarına eziyet ettiğini ve bu eziyete son verilmesini, diğerinde ise (XCIV) Sivas vergi memurunun Şemseddin adına bir tüccardan fazla vergi almak istediğini, bunun önlenmesini istemektedir. İki mektubu da padişahın mektubuna cevap olarak Hüsameddin Çelebi'ye yazdırmıştır (I, VIID). Bir mektubunda padişahı ziyaret edemediği için ondan özür dilemekte (XCII), bir mektubunda padişahı evlenmesi münasebetiyle tebrik etmekte (XCV), bir mektubunda da padişahı özlediğini bildirmektedir (CII). Padişaha yazdığı iki mektup da rica mektubu olup, bunların birinde (XXXVIII) Şemseddin ve oğlu Nureddin adlarındaki iki kişinin suçlarının bağışlanmasını ve bunların yeniden hizmete alınmalarını, ötekinde (LVII) Hüsameddin adına birinin adamlarıyla arasının bulunmasını dilemektedir.

Mevlânâ'nın en çok mektup yazdığı kişi, kaynaklardan Mevlânâ'nın çok sevdiği kişilerden olduğu anlaşılan, devrin padişahıktan sonra ikinci adamı Muineddin Pervane'dir. Muineddin Pervane'ye yazılan mektupların hemen hemen hepsi bir işin yapılması veya bir kimseye yardım edilmesi hakkındadır. Bu konudaki mektupların birinde Fakih İhtiyareddin ve İmameddin'in elbise paralarının kesildiğini, onlara yeniden elbise parası bağlanmasını (LXIII), birinde Nusreddin Vezir tekkesinin Hamideddin adına birine verilmesini (LXVIII), birinde de bir hanımın zaviyesine yerleşen resmî görevlilerin oradan çıkarılmasını istemektedir (LXXXII). Mevlânâ, Perva-

ne'ye yazdığı mektubun yedisinde (LXXII, LXXVIII, LXXXIV, LXXXV, LXXXVI, XCV, XCVI) muhtelif kişilere yardım edilmesini, iki mektubunun birinde, Şemseddin adında birine (CXIV), diğerinde Mecdeddin adında birine (CX) iş verilmesini arzu etmektedir. Bu istek mektuplarından başka Mevlânâ iki mektubunda (II, XVI) Pervâne'ye teşekkür etmiş, bir mektubunda da onu bir seferden dönüşü mü-nasebetiyle kutlamıştır (CXXXVII).

Mevlânâ, oğlu Âlim Çelebi'ye yazdığı mektupta (XCVIII), ulu ve yü-ce kişi olarak nitelendirdiği Hüsameddin Çelebi ile barışmasını, onunla tartışmamasını, ona saygı göstermesini, aksi halde bundan müteessir olacağını söylemektedir.

Mevlânâ'nın öteki iki oğlu Alaaddin Çelebi (VII, XXIV, LXVII) ve Sultan Veled'e (V, LXIV) yazdığı mektuplarda onlara nasihat vermekte ve tavsiyelerde bulunmaktadır.

Kendi işini gördürmek için bir tek mektubu bile bulunmayan Mevlânâ, devlet büyüklerine bir fakiri, bir düşkününü, zulüm görmüş birini tavsiye etmek, birine öğüt vermek veya kendisine yazılan bir mektuba cevap vermek için mektuplar yazmıştır.

Mektuplarının hepsine de «Allah mufettihu'l-ebvab: Allah kapıları açandır» sözü ile başlayan Mevlânâ, Arapçanın Farsçaya hakim olduğu, Farsça mensur eserlerde yüzde doksan oranında Arapça kelimelerin kullanıldığı, secili ve sanatlı nesrin revaçta olduğu bir devirde yazmış olmasına rağmen, başlardaki hitapların dışında arı ve duru bir Farsça kullanmıştır. O, diğer eserlerinde olduğu gibi Mektuplarında da ortaya koyduğu bir görüşünü, o görüşe uyan Âyet, hadis, atasözleri, Arapça ve Farsça şiirler veya hikâyelerle destekleyip açıklar.

Şimdi de Mevlânâ'nın oğulları Sultan Veled (V) ve Alâeddin Çelebi'ye (LXVII) yazdığı iki mektubu okuyacağım.

Sultan Veled'e yazdığı mektup:

Allah muradına eriştirsin, gönlünü genişletsin, sizi görmekte, sizinle buluşmakla onun da gözünü ışıklandırın, bizim de gözümüzü. Gözümüzün önünden de eksik olmayın. İhsan sahibi, özü temiz, himmeti yüce, bilgiler elde etmiye yönelmiş, üstünlükler elde etmeye koyulmuş emir oğlu emir Zahireddin pek yalvardı, pek ısrar etti. Babanızın, duacınızın sizin katınızda şefaatte bulunmasını diledi. Ama oğlumun, Allah yüceliğini daim etsin, riyazatlar çeken zayıf bedenini üzmemek, usandırmamak için de uzun yazmadım. Uma-

rim ki babanızın şefaati makbul olur. Sizi pek özlemiş, bu babasının irşadına yardımına muhtaç olmuş. Ahitlerde bulunuyor, canını, malını, size feda edeceğini, hiç esirgemeyeceğini söylüyor. Babanızın işi gücü de zaten bu dua.

Müsâ'nın anasıyım ben, badişahımdan

Çocuğuma verdiğim sütün değerini istiyorum.

Vesselâm.

Alâeddin Çelebi'ye yazdığı mektup :

Müderislerin övücü, oğulların hayırlısı, kötülüklerden dönüp tövbe edenlerin sevgilisi oğlumuz, babasının selâmını okusun, alsın. Hayır duasıyla meşgul olduğumuzu bilsin. Cömertlikle yoğrulmuş huyuna, asli talihine dönmedikçe, başını bizlik, benlik pislüğinden, nefislerdeki kötülüğün penceresinden dışarı çıkarmadıkça, bilsin ki hurilerle, altınlarla, saçılıp dökülmüş incilerle dopdolmuş bir dünya olan hava ve heves dikenliğine gelmek, yokluk gülbahçesini bırakmaya değmez. Birisi huyuna aykırı bir yola, gaflete teşvik ederse, Tanrı ahitlerini unutup koşarak o işe gitmesin. «Bir kavme karşı beslediğiniz kin, sizin aşırı hareketinize, tecavüzde bulunmanıza sebep olmasın, sizi adaletten alıkoymasın (Kur'an-ı Kerim V/2)». «Bir kavmin zulmü, sizi yüce yolunuzdan çevirmesin (Kur'an-ı Kerim XX/63)». Mevlâ'nın katında onun razılığına mazhar olan, yüce himmetinize uygun bulunan yolu bırakmanıza sebep olmasın.

Bütün dünya sana karşı bir şekle girer, değişirse bile, Sen kendi yolunda yürümeye bak, bir başka şekle girme, değişme.

O odada da baban oturuyor bil. Bunu böyle say. Komşuluk hakkını sana nasıl yarasırsa o şekilde gözet. «Nice tiksindiğiniz, olmasın istemediğiniz şeyler vardır ki hayırdır size. (Kur'an-ı Kerim II/261)» âyetini dudak altından gizlice oku. Bu hususta içine bir tiksinti gelirse, sıkılır dâralırsan, «kendinize sıkıntılar vererek ancak varabileceğiniz şehirlere, yüklerinizi de taşırlar (Kur'an-ı Kerim XIV/7)» âyetini düşün. Nice gönlü saf, bön kişi vardır ki, filan da böyle, fişman da bu işe başlamış diye kötü, çirkin huylara razı olurlar. Akıllı kişi, filanın da gözü yok, yahut filan da tek gözlü diye gören gözünü çıkarır mı? Yahut filan da kötü diye o kötü işi kendine yakıştırır mı? Bu huy ise, temelinden kötüdür ve hepsinden de çirkindir. Bu varlık âlemine gelmek, Yüce Allah ve tertemiz ruhlardan uzaklaşmaktır. Bu huy körlükten, aşağılıktan kötü olmasaydı, bu yolda birçok kör kişi, birçok aşağılık yol alamazdı. Oysa ki, nice kör

kişi, nice aşağılık varlıktan yüz çevirip gafleti bırakınca yol aldı. Şu huyu, şu kendine varlık verişini birazcık düşünsen, birçok kötü tarafını anlarsın. Hâce Mecdeddin'e de bazı şeyler söylendi, onları da işit.

Bu mektubu Belhî diye tanınan babası yazmıştır.

Sonuç olarak, insanı varlıkların en şerefli sayan İslâmın temel ilkelerini kendine hareket noktası seçen, kendinden önceki büyük Türk, Arap ve İranlı âlim ve şairlerin düşüncelerinden yararlanarak, bu düşünceleri kendi görüşleri içinde eritip onlara yepyeni bir şekil veren, düşüncesinin odak noktasını insanın iki dünyada mutluluğu teşkil eden Mevlânâ her şeyin mükemmeli yapmıştır. Nasıl ki bugün, daha İslâmiyetin ilk yıllarında edebi bir tür olarak ortaya çıkmış ve bu türde şaheserler verilmiş olan mesnevî dendiği zaman Mevlânâ'nın Mesnevîsi akla geliyorsa, yine Mevlânâ'dan önce çok sayıda yazılmış ve çok güzel örnekleri olan Mektup dendiği zaman da akla Mevlânâ'nın Mektupları gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Meliha Anbarcıoğlu, Mevlânâ'nın Mektuplarından, Tercüme, sayı: 77 - 80 (1964), s. 83 - 98.
- M. Nuri Gençosman, Şark - İslâm Edebiyatında Mektup, Tercüme, 77 - 80 (1964), s. 73.
- Mevlânâ Celâleddin, Mektuplar, Türkçeye çeviren Abdülbâki Gölpmarlı, İstanbul 1963.
- Mevlânâ Celâleddin, Mektubat, Feridun Nafiz Uzluk baskısı, İstanbul 1937.
- Mevlânâ Celâleddin, Mektubat, Yusuf Cemşid Pur-i Gulam Huseyin Emin baskısı, Tahran, 1335 Ş. (1956).
- H. R. Roemer, Inscha, Encyclopédie de l'Islam, nouvelle édition, c. III, s. 1273.
- Zabihullah Safa, Genc-i Suhan, Tahran 1350 ş. c. I, s. 140 - 148.
- Fevziye Abdullah Tansel, Türk Edebiyatında Mektup, Tercüme, sayı: 77 - 80 (1964) s. 386 vd.
- Şerafeddin Yalçkaya, Tahlil ve Tenkidler, Türkiyat Mecmuası, c. VI (1936 - 1939) s. 323 - 345.